

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΑ
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ
ΕΠΙ ΤΩ ΕΟΡΤΑΣΜΩ
ΤΗΣ 150ΕΠΕΤΗΡΙΔΟΣ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

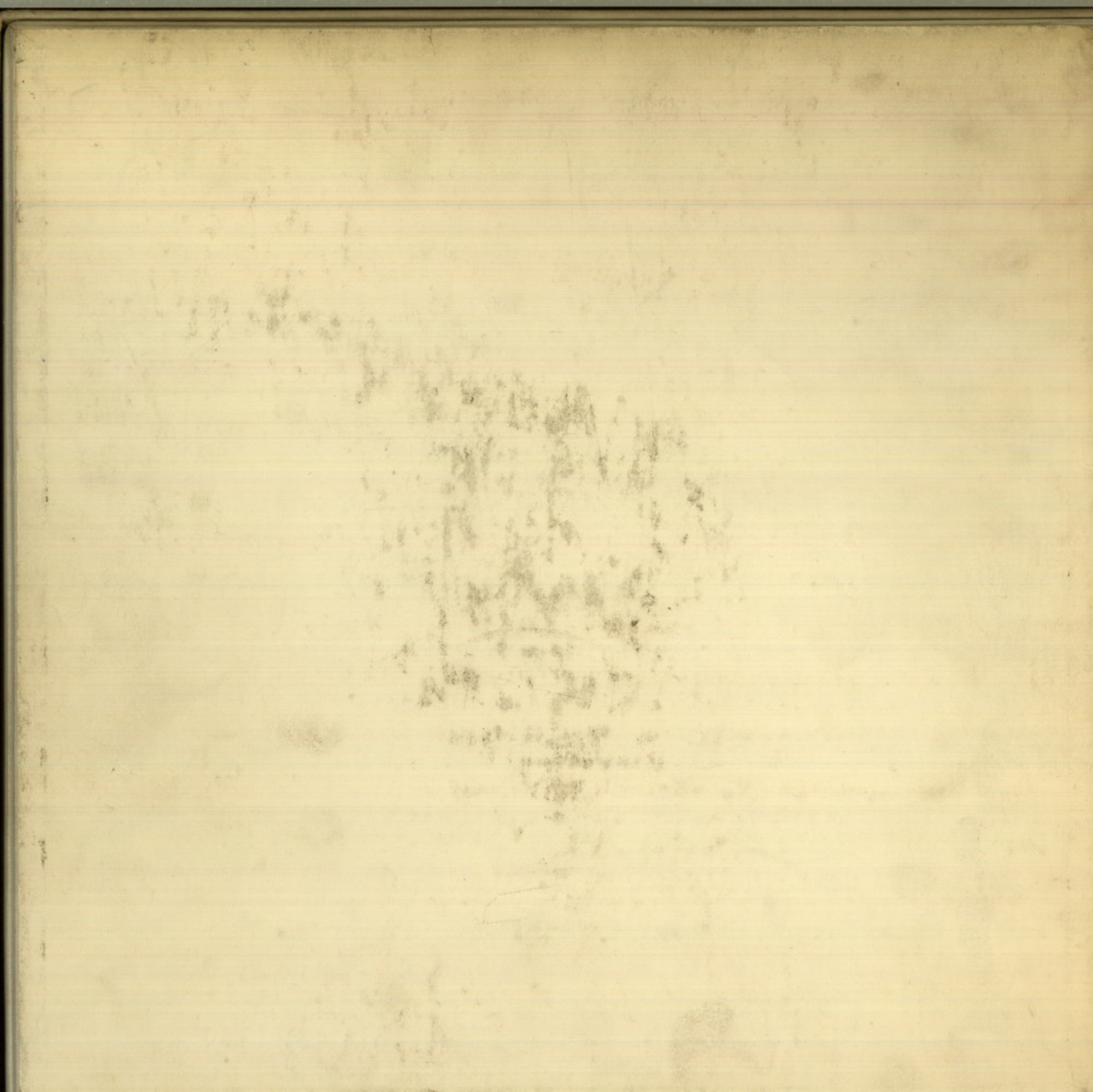
ACADEMY OF ATHENS

GREEK
FOLK
SONGS

A MUSICAL ANTHOLOGY

PUBLISHED
TO CELEBRATE THE
150TH ANNIVERSARY
OF THE OUTBREAK
OF THE STRUGGLE
FOR GREEK INDEPENDENCE

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΑΡΙΘ. 11

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΕΠΙ ΤΩ ΕΟΡΤΑΣΜΩ ΤΗΣ 150 ΕΠΕΤΗΡΙΔΟΣ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΠ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ Γ. Α. ΜΕΓΑ

ΑΘΗΝΑΙ
1972

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΑΡΙΘ. 11

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΝΘΛΟΓΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΕΠΙ ΤΩ ΔΟΡΤΑΣΜΩ ΤΗΣ 150 ΕΠΕΤΗΡΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΙΑΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΤΩ ΠΕΡΙΣΤΕΡΩ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ Γ. Α. ΜΕΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ

1972

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Συνομογραφία και βιβλιογραφία	9
Εισαγωγή	12
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ	
<i>Δίσχος Α'</i>	
<i>"Όρος Α'</i>	
1. Εξαγγέλιον, γέ, χαράς μετόδον ...	17
2. Τροπάρια παραδόχρυσή κενόνος	17
3. Ελόγη 'Ασθμασ 'Επιστάσαν 'Ελευσ, 1821	18
4. Τῆ 'Υπαρχόντι Στρατηγῷ ...	19
5. Ψαλμοὶ στίχη	19
6. Τίς θεός μέγας ...	19
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΚΡΙΤΙΚΑ	
<i>Δίσχος Α'</i>	
<i>"Όρος Α' (συνόχη)</i>	
1. 'Ακρίτας ὄνταν θαμνεν ...	20
2. 'Ο Διγενής φορομαχέ ...	22
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ	
ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ	
<i>Δίσχος Α'</i>	
<i>"Όρος Β'</i>	
1. Σέ φρέσ βρονά, σέ ριζμό χαράς ...	24
2. Χαράς πενταζέλης	24
3. Χαράς σαρθέ Κασσίτινας	24
4. Τώρα τὰ ποδιά, τώρα τὰ χολιόνα ...	24
5. Κρυά τὸ λένε τὰ ποδιά ...	25
<i>Δίσχος Β'</i>	
<i>"Όρος Α'</i>	
1. Χαρά πὸ τὸ 'χειν τὰ βρονά ...	26
2. Τοῦ Τοῦλου	26
3. Αὐλοῦδι τῆς Μοναξιατικῆς ...	27
4. Τῶν Καλαοτροναίων	27
5. Τοῦ Κατακτόνη	29

	Σελ.
<i>"Όφης Β'</i>	
1. Μάχη στὴ Δαρδανεία	30
2. Τ' ἔχεις, κερταίο πλάτανε ...	30
3. Τοῦ Μπούλογγού	31
4. Τοῦ Μάρκου Μπούσαρη	32
5. Τοῦ Σκαλιτσούδη	33
6. Τοῦ Κίτσου ἢ μάννα ...	34
7. Τοῦ Παπαρδέου	34
<i>Δίονος Γ'</i>	
<i>"Όφης Α'</i>	
1. Τῶν Ἀνδρουσιέων	36
2. Ἡ κόρη μὲ τοὺς κλέφτες	37
3. Ποὺς ἔχει ἀράδα σήμερ ...	38
4. Τοῦ Θανάση Δάκου	39
5. Οἱ κλέφτες στήσανε χορὴ ...	40
6. Τοῦ Καρατσέκου	40
7. Ἐκὼ πῆς, ποιά μου, στὴ Φραγκιά ...	41
<i>"Όφης Β'</i>	
1. Τοῦ Μάρκου Μπούσαρη	42
2. Τῆς Τζαβέλιανος	42
3. Ὁ θάνατος τοῦ κλέφτη	43
4. Σκόρος	44
5. Χορὸς παίκμας	44
6. Χορὸς Καλαματιανῶν	44
Πινὰ ἀργεντακοπιῶν καὶ τραγουδιῶν μετασχόντων εἰς τὴν ἔχρησάραρον τῶν φραγκῶν	45

- Ἀποστολάκης* : Γέννη Ἀποστολάδ, Τὸ κλέφτικον τραγούδι. Τὸ πούμα κ' ἢ ἔρχη του. Ἐν Ἀθήναις 1950.
- Baud-Bovy* : Samuel Baud-Bovy, Études sur la chanson cleftique avec 17 chansons cleftiques de Roumélie transcrites d'après les disques des Archives Musicales de Folklore (Collection de l'Institut Français d'Athènes). Athènes 1958.
- Ἐλ. Δημ. Τραγ. Α'* : Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, τόμ. Α' (Ἐολογή) (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Δημοσιεύματα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἀριθ. 7). Ἐν Ἀθήναις 1962.
- Ἐλ. Δημ. Τραγ. Γ'* : Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, τόμ. Γ' (Μουσικὴ ἔκδοσις) ὑπὸ Γεωργ. Κ. Σπυριδιῆ καὶ Σπυρ. Δ. Παριστέρη (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Δημοσιεύματα τοῦ Κέντρου Ἑρεῖνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἀριθ. 10). Ἐν Ἀθήναις 1968.
- Fauriel* : C. Fauriel, Chants populaires de la Grèce moderne, v. I. Paris 1824.
- Κ.Α.* : Κέντρον Ἑρεῖνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
- Μερλιέ* : Μήτρο Μερλιέ, Τραγούδια τῆς Ρομάνας. Ἀθήνα 1931.
- Passow* : Arnoldus Passow, Τραγούδια ρωμαίων (Popularia Carmina Graeciae Recentioris). Lipsiae 1850.
- Παριστέρης* : Σπ. Παριστέρη, Δημοτικά τραγούδια Ἠπειροῦ καὶ Μοριά. Ἀθήνα 1951.
- Πετρόπουλος* : Δημ. Πετρόπουλου, Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, τόμ. Α' (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 46). Ἀθήνα 1958.
- Πολίτης* : Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκδόσις ὑπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1914, 2 1925.
- Σπανωπύλη* : Εὐρήνης Σπανωπύλης, Τραγούδια τῆς Ἀγρίας. Ἀθήνα 1909.
- Ταρσοῦλη* : Γεωργίας Ταρσοῦλης, Μοραίτικα τραγούδια. Ἀθήνα 1944.

Με τὴν συμπλήρωσιν ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπέτειος τοῦ ἀγώνος τῆς Ἀνεξαρτησίας τὸ ἑλληρικὸν ἔθνος ἐόρτασε τὰ Ἐλευθέρια. Ἀνεμνήσθη τοὺς αἰῶνας καὶ τὰς θυσίας τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας, ἐστεφανώσθη μὲ δάφνην ἀμάραντον τοὺς ἀνδράντας τῶν ἡρώων, καθίσθηκε στεφάνους ἐπὶ τῶν τείρων καὶ τῶν μονημάτων, τὰ ἵποια ἡ Πατρίς ἔβρασε εἰς ἐνδειξὴν πεποιθεμένου καὶ εὐφρομοσύνης εἰς τοὺς τόπους ἐνδείξιον μαχῶν ἢ σπαρακτικῶν ὀλοκαυτωμάτων.

Ἐπέρχον ὄμως καὶ μονημεῖα, ποὺ δὲν εἶναι σὲ πέτρα καὶ μέμφορα σφαιρομένη, ἀλλὰ μὲ τὴν τέχνην τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ δουλευμένα, μονημεῖα ποὺ παραδίδονται μὲ τὸ τραγούδι ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ καὶ μεταδίδουν τὸν ἀντίλατον ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ ἡρωικοῦ '21. Εἶναι τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια καὶ μίαν Ἀσθολογίαν ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτά, μὲ τὴν μουσικὴν τῶν εἰς δίσκους ἀποτυπωμένων, ἐκδίδει ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ πλοῦσιον ὄμιλον ποὺ ἀπαταμίευσεν καὶ ἐκδίδει τὸ Κέντρον Ἑρεῖνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.

Ἡ ἔργασια ἐξετελέσθη ὑπὸ τὴν ἐπιτροπιάν τῶν ἀκαδημαϊκῶν Π. Πετρίδη, Μ. Παλλαντίου καὶ Γ. Α. Μέγα ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ τοῦ Κέντρον Σπύρου Περιστέρη.

Ἡ εἰσαγωγή καὶ τὰ ἐμπνευστικὰ σημεῖα εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικoὺς ὕμνους καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Γ. Α. Μέγα.

Ἡ ἀποτύπωσις ἐπὶ τῶν δίσκων ἐγένετο εἰς τὴν Columbia Graphophone Company of Greece, LTD., αἱ δὲ δαπάναι διὰ τὴν ὤλην ἔργασίαν κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Κυβερνητικῆς Πολιτικῆς.

Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστην τὴν ἀγίαν, γιὰ τῆς Πατρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐπολεμοῦσαν πολλὴ πρὸ τοῦ 1821 οἱ Ἕλληνας ἀρματωτοὶ καὶ κλέφτες. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας καὶ ἁγιωσύνης καὶ ἀκεραίας Τριάδος ὤρκιζοντο οἱ μαιευμένοι εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὸν ἴδιον ὄρκον ἔδωκαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου οἱ ἀγωνισταὶ τῆς Ἐλευθερίας εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν τῶν Καλαβρῶτων.

Ἡ πίστις εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προστασίαν τῆς Παναγίας ἐπέβησε τόλμην καὶ ἠρωτὴν ἀκράτητον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀγωνιστάς, ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν ἔδωκε θάρρος καὶ ἀκατακτάσθη καὶ εἰς τοὺς δούλους ἀδελφοὺς, ὅταν μὲ τὸ κήρυγμα τῆς Ἐπικρατήσεως ἢ μανίαν τῶν Τούρκων ἐξέσπασε κατὰ τῶν ἀόπλων ραγιάδων. Φόνος, διαγμοί, φυλακίσεις ἀρχαίρεον καὶ προσηχόντων κατετρέμαζαν τοὺς χριστιανοὺς. Τότε προσευχαί καὶ δεήσεις ἀπευθύνοντο πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τοὺς κρατουμένους εἰς τὰς φυλακάς, τότε καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίος Ἀσθμός συνέθεσε τὴν εὐχὴν ποὺ ἀνεγνωσάμετο ὑπὸ τῶν ἱερῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας, νὰ ἐλεήσει ὁ Θεὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἐπαύση τὸν ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ἑλληνικῆν στρατίαν.

Μερικὰς ἀπὸ τὰς δεήσεις αὐτὰς μαζὶ μὲ βοζαντινῶς ὁμοίως πρὸς τὴν Ἑπίσκοπον Στρατηγόν, τὴν Θεοτόκον, προτάσσομεν κατὰ χρέος ἱερῶν ὡς ἀπαρχὴν εἰς τὴν μουσικὴν Ἀυθολογίαν.

Ἦτο ἐκείνος ἕνας ἀγὼν ἠρωικός, ὡς ὅλοι οἱ Ἕλληνικοὶ ἀγῶνες. Ἡ μάχη στὰ Δερβενάκια ἐνθαρμίζει τὸν ἀρχαῖον Μαραθῶνα, κ' ἡ μάχη στὸ Μανιάκι τὴς ἀρχαίας Θερμοπύλας. Ἡρωικοὶ κλέφτες καὶ ὄπλαρχογγοὶ τοῦ '21, ὁ Μπουκουβάλας καὶ ὁ Νικοτσάρας, ὁ Ἀνδρούτσος κ' ὁ Νικηταρῆς μᾶς φέρουσι εἰς τὸν νοῦν τοὺς ἄλλους τῶν ἀκριτῶν, τῶν ἐλευθέρων πολεμιστῶν ποὺ ὑπερή-

σπιζαν τὰ σύνορα τῆς Βοζαντινῆς Αυτοκρατορίας εἰς τὰ παράγεια τοῦ Ταύρου καὶ τοὺς καλαμίνας τοῦ Εὐφράτου κατὰ τῶν Σαρακενῶν. Δύο δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ τὴν βοζαντινὴν ἐποποιίαν, τοισμένα τὸ ἓνα εἰς τὴν ποικτικὴν καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν κρητικὴν λόρον, ἀντιπροσωπεύουν τὴν μαιευτικὴν ἠρωικὴν ποίησιν.

Μετὰ τὸ προκαταρκτικὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ ἡ ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, ἐκείνα ποὺ ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Τὰ τραγούδια αὐτὰ εἶναι δύο εἰδῶν : ἱστορικὰ καὶ κλέφτικα.

Ἱστορικὰ εἶναι τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ ποὺ ἐξηγήσαν ἄμεσως ἀπὸ ἱστορικὰ γεγονότα ἢ περιστάσεις. Εἶναι φυσικὸν τὰ τραγούδια αὐτὰ νὰ ἔχουν δραματικὴν μορφήν καὶ κάποιο ἐπικὸν πλάτος. Πολλὰ μάλιστα πλακταῖζον κατὰ τρόπον ἀφόρητον, ἀφηγηόμενα μὲ χρονωγραφικὴν ἀκρίβειαν καὶ ἄκραν πεζότητα ἱστορικὰ γεγονότα ἠθικῆς ἢ ἀπλῶς τοπικῆς ὑποθέσεως. Τέτοιους εἶναι π.χ. οἱ κρητικαὶ ρίμες, σφουρογενῆ τραγούδια, δεμένα μὲ τὴν ἰσομοικταλῆξιν, ὅπου ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ μὲ τὸ ἀρδαιόσημα τῶν περιστατικῶν ἀπὸ τοὺς κρητικῶς ἀγῶνας νὰ συνθέσῃ ἱστορίαν.

Ἐπάρουν ὅμως καὶ ἱστορικὰ τραγούδια ποὺ τὰ διακρίνει δύναμις τῆς φαντασίας εἰς τὰς περιγραφὰς, συντομία καὶ δραματικότης εἰς τὴν διήγησιν. Τέτοιον εἶναι π.χ. τὸ τραγούδι διὰ τὴν μάχην στὰ Δερβενάκια. Ἐδῶ ὁ ποιητὴς δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ περιγράψῃ εἰς ὅλας τῆς τὰς λεπτομερείας τὴν μάχην, ὅπως θὰ ἔκαμεν ἕνας ἱστορικός. Δὲν ἀρπάζει στὴ σειρά τὰ διάφορα περιστατικὰ, ἀλλὰ ἐκθέτει ἓνα καὶ μόνον, τὸ τελικὸν γεγονός, αὐτὸ ποὺ φανεροῦναι στὸ τέλος ἢ ἑλεος τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ μᾶς δώσει χωρὶς πολλὰ λόγια εἰκόνα δραματικὴν ἑκκεντρικὴν τῆς μάχης, ἀλακίρου τῆς ἑλληνικῆς νίκης. Ἰδοὺ τὸ τραγούδι :

Οι μέληδες της Ρομέλης και του Μαριά οι άγιάδες
στά Ντεβετάνια κίτουνται, κορμά δίγως κεφάλια.

Σταθμά είχανε τή μούρη γή, προσκίγαλο μιά πέτρα
και γ' άπαισικέσμερα είχανε δεκτώσανε φάλλα.

Φουάια άόρας τή σροί, βουάια τή μεσημέρι
και παίρουνε τή σκεπάσματα, φανήσανε τή κορμά τους.
Κι' όσοι διαβήτες κι άν λιανόν, στέκουνε τή φωτιά :
« Κορμά, ποδ' ε' τή κεφάλια σας, και ποδ' είναι τή σπα-
θιά σας ;

— Μιά παγατιά έπέρασε και μιά μεγάλη φούγα
κ' έπήρε τή κεφάλια μας, κ' έπήρε τή σπαθιά μας.»

Πόσον ανθρώπινη είναι τάρα ή σπάσις ποδ' παίρουνε
ή δημοτικώς ποιητής έπειτα από τή γεγονός της νίκης
δείχνουν δύο στίχοι άλλου τραγουδιού, όπου ή ποιητής
ελεύθερος πιά από πάθος άφίνει τήν σελήν του να στρα-
φή πρής τήν άτυχή μένα του έχθρου και λέγει :

«Φούα, μάλιστα άρασε κ' άέρα τοδ' πελάου,
πά πάς τή χαριετίσματα στοδ' Λοιάουλη τή μένα.»

“Άλλα πάλιν από τή ιστορικά δημοτικά ζήματα είναι
είς τή βάθος τραγουδιά λυρικά. Έδώ τή περιστάτικα
σβήζουν εμπρός εις τήν συγκίνησιν της ψυχής· δύο λέξεις,
ένος στίχου άρκούν, δεά να άνωστήσουν εις τήν φαντα-
σίαν μας όλόκληρη μιά καταστροφή· όλο τή άλλο τρα-
γουδι έχει να κάμη με τήν ψυχήν του ανθρώπου, με τήν
συγκίνησιν της ψυχής. Τέτοιον είναι τή τραγουδι της
‘Αγιά Σοφίας, όπου ή φωνή εξ' ούρανού και τή δάκρυα
εις τήν εικόνα της Παναγίας, και τή δύο στοιχεία ζων-
τανά θρησκευτικής πίστεως και ποιήσεως, δίδουν έπί-
φρασαν άντικειμενικήν εις τόν πόνον της ψυχής για τή
πάραση της Πόλης.

Είς τήν ίδιαν κατηγορίαν ανήκει και τή τραγουδι δεά
υπό κρούσεις της ‘Αντριανούπολης. Έξ' στίχοι και έδω
άρκούν, δεά να διατραγουδηθούν τήν συμφοράν της μαρ-
τυρικής πόλεως. ‘Η φήσις αυτή συμπάσχει με τή παθή-
ματά της!

Τ' άρμόδια της ‘Ανατολής και τή ποικιλία της Δύσης
κλαίουν άργά, κλαίει ταχιά, κλαίει τή μεσημέρι,
κλαίει τήν ‘Αντριανούπολη, τήν πολικροσεμένη,
άπό τήν έκρωσένταε τρείς έσπής του χρόνου,
τō Χριστουγέννω για κρη και τή Βαγια για βάρια
και τήν ήμέρα της Λαμπής; για τή Χριστός ‘Αέστη.

Τή τραγουδι αυτό πιθανώς διατραγουδηά τήν έλευ-
σιν της πρώτης μετά τήν Κωνσταντινούπολιν πόλεως
της Θρακίας υπό του ‘Αρμεράτ τή 1361 και έθεωρείτο
ώς τή παλαιότερον ιστορικώ μας τραγουδι.

Τή κλέφτικα τραγουδιά αναφέρονται εις τήν ζωήν
και τής περιπετειάς τών κλεφτών, τών ήρωικών άνθρώ-
πων ποδ' ποδοῦσαν άνεξαρτησίαν και ζούσαν ελεύθεροι
εις τή βουά. Αύτοι άπέτελεσαν και τόν πρώτον στρα-
τόν της ‘Επαναστάσεως.

Διακρίνουμεν δύο κατηγορίας κλέφτικων τραγουδιών:
1) τραγουδιά ποδ' αναφέρονται εις όρισμένον άτομον και
έξιστορούν τή περιστάτικα της ζωής του, και 2) τραγου-
διά ποδ' έχουν ήρωικα γενικά τόν κλέφτη και είναι μέλλον
λυρικού περιεχομένου.

Πρωταρχική είναι ή μορφή τών τραγουδιών της
πρώτης κατηγορίας. ‘Οτι ή κλέφτης έκαμη και ήτι
έπαθε πολέμιόντας, αυτό συγκινώσαν τόν δημοτικόν ποιη-
τήν και τήν συγκίνησιν του εξέφραζε με τή τραγουδι.
‘Εδώ π.χ. ανήκει τή τραγουδι του Κατοικανώνη (δίκως
B', όφες A', άρ. 5). ‘Ο Κατοικανώνης μαθαίνοντας τήν
άπαγογή της γυναίκας και τού παιδιού του από τόν
Βελή Γκέκα, τόν έμιστον του ‘Αλή πασά, άπορασίζει
να τού στήση καρτέρι. Και όπως είναι γνωστόν από τήν
ιστορίαν, ή Βελή Γκέκας έπλήρωσε με τήν ζωήν του τήν
άνωσυργίαν του κατά της οικογενείας του ήρωικού
κλέφτη. ‘Από τή περιστάτικόν αυτό, από τήν πρῆξιν του
ιδίου του Κατοικανώνη, έχομεν τόν χαρακτηρισμόν του
ως άποραστικού και γενναίου πολέμιου. Διού αυτό
είναι τή παύση του κλέφτικου τραγουδιού, να δώση
χαρακτηρισμόν της ψυχής του ήρωικού άνθρώπου.

Τὰ τραγούδια τῆς δευτέρας κατηγορίας δὲν ἀναφέρονται σὲ ὠρισμένο ἄτομο, ἔλαστού ἀπὸ ὧ, τι ἔκαμε καὶ ἔπαθε πολυμύνας, παρὰ ἔχουν πλασθὴ ἀρχήτερα, ὅταν πιά ὁ κ λ ε ρ τ η ς πάη νὰ γίνῃ ἰδιαιτέ ζωὸς «...μ' ἔνα λόγο τὰ τραγούδια αὐτὰ ἔχουν γεννηθῆ σ' ἐποχή, ὅπου ἔχει λείπει καὶ ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἡ ἡμεσὴ αἰσθήσῃ τοῦ ἡρωισμού καὶ εἶναι κατασκευάσματα λογίμων» (Ἀποστολόκης). Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκει π.χ. τὸ τραγούδι τοῦ ἀπτοῦ (Ἰσάκος Α', ὄψις Β', ἀρ. 1), ποῦ συμβολίζει γενικὰ τὸν ἀγέρωχον καὶ ἀδάμαστον κλέφτην ποῦ δὲν ἐννοεῖ καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ν' ἀπόσχει ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ παραμένει εἰς τὰ βουνά. Τῆς ἰδίας κατηγορίας εἶναι καὶ τὸ τραγούδι τῶν βουνῶν ποῦ «κουβεντάζου» (Ἰσάκος Γ', ὄψις Α', ἀρ. 1), ὅπου σκοπὸς τοῦ ποιητοῦ εἶναι νὰ ἐξυμνήσῃ ποιητικῶς τὴν κλεφτουριά ποῦ μὲ τὴν παρουσίαν καὶ τὴν δράσιν τῆς δίδει ζωντάνια εἰς τὰ βουνά.

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῆς Ἀνθολογίας αὐτῆς ἀνήκουν εἰς τὰς δύο κατηγορίας τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν. Πολλὰ ὅμως εἶναι καὶ τὰ ἱστορικὰ τραγούδια. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς μίαν Μουσικὴν Ἀνθολογίαν τὸ βιβλίον πίπτει ὄχι τίσων εἰς τὰ κείμενα αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ὅσον εἰς τὴν μουσικὴν ποῦ τὰ συνοδεύει καὶ τοὺς δίδει πνοὴν καὶ ζωὴν. Ἐπειτα καὶ ἡ προσπάθεια ἀποφυγῆς μονοτονίας ἐπέβαλλε τὴν ἐπιζήτησιν κάποιων ποικιλιῶν εἰς τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὸ μουσικὸν ὅρος. Ἔτσι ἐξηγεῖται ὅτι πολλοὺς ἀρέθισαν κατὰ μέρος παραλλαγὰι τῶν τραγουδιῶν ἀποδειχθέντες ἀρτιότεροι καὶ γνησιότεροι καὶ ἐπιροτιμότερον ἄλλαι ἀτελείστερα, αἱ ὅποισι ὑπὸ τὴν ἑποψίαν τῆς λαϊκῆς μουσικῆς εἶναι χαρακτηριστικώτεροι.

Ἐπειδὴ πρὸς τοῦτοις ἡ Μουσικὴ Ἀνθολογία προορίζεται διὰ τὸ εὐρὸ κοινόν, εἰς τὸ ἔπειον ἔπρεπε νὰ δοθῆ καὶ κάποια ψυχχαγωγία, ἐκρίθη σκόπιμον ὅπως παρεμβληθῶν καὶ τραγούδια χορευτικὰ καὶ σκοποὶ λεγόμενοι τῆς τάβλας.

ΕΚΚΑΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ

Δίσκος Α'

Ὅψις Α'

1. Εἰρμὸς ὄδης Θ' τῆς ἐορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμού.

*Εὐαγγελίζου, γῆ, χαρὰν μεγάλην,
αἰνεῖτε, οὐρανοί, Θεοῦ τὴν δόξαν.
Ὡς ἐμψέχω Θεοῦ κηροῦ,
φανέτω μαρμάρους χειρὸς ἁγίων
χαίρη δι' ἵπτατόν τῆ Θεοῦ ἀσκήσας
φανῆν τοῦ Ἀγγέλου ἀναρέλλοντα,
ἐν ἀγαλλιάσει βόσταν
χαῖρε, Κεχαρωμένην,
ὁ Κόριος μετὰ σοῦ.*

2. Τροπάρια ποιηθέντα κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Μικροῦ Παρακλητικῦ Κανόνος ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τοῦ Οὐκουμενικοῦ Ἱερόνου, τῶν φυλακισθέντων καὶ εἰτα θαυματούχων κατὰ τὰς τραγικὰς ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου 1821 ἐν Κωνσταντινουπόλει.

*Πολλοὶ συνεχόμενοι πειρασμοῖς,
τοὶς ἐξ ἀλλοτρίων, ἀπειλούντων τὴν καθ' ἡμῶν
ρόνον καὶ δεσπὴν αἰχμαλωσίαν,
σοί, Θεοτόκε, καταφεύγομεν.*

*Προστασία καὶ σκέπη πάντων ἡμῶν πέρικαις
σοί, Θεογενέτοιο Παρθένε, ἴδεν διάσωσον
ἐξίφους, ἀγρότης τε, δι' ἃς ἡμᾶς θαματοῦσον
οἱ τῆς Ἄγαρ ἔργοισι, οἱ ἀγρωῖσται.*

*Ψυχὰς τὰς τῶν σὸν δοῦλων, Χριστὲ Σωτήρ,
τῶν πεποιημένων εἶν ἐν ταύτῳ τῷ διαγμῷ,
ἐν χοροῖς Μαρτύρων συναριθμησόν, ὅτι
τεθνήσκων ἐν πίστει τῆ σῆς, φιλάθροματε.*

Κατ' εὐχὴν παραχώρησιν τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σερβίαν καὶ Κοζάνης κυρίου Διονυσίου.

3. Εὐχή τοῦ Ἐπισκόπου Ἐδου Ἀνθίμου, 1821.

Ὁ Φωτισθεὶς εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀγῶνος γράφει κατὰ ποῖον τρόπον ἡ Ἐκκλησία προητοίμαζε τὸν λαὸν ψυχικῶς διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα. «Οἱ ἀρχιερεῖς, λέγει, ἐσυγχωροῦσαν εἰς τοὺς λαοὺς νὰ διαβῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας παρεκλήσεις νόκτα καὶ ἡμέραν πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἐπιστήθισον τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα... Πολλοὶ δὲ μάλιστα τῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ Ἐδου Ἀνθίμος, ἔοικαν ἐπιτήδεον καὶ εὐχάς, τὰς ἐποίας εἶδαν εἰς τοὺς λαοὺς τῶν ἑπαρχιῶν των, διὰ νὰ τὰς διαβῶν κατὰ τὴν παρεκλήσιν».

«Θεὲ πατοδύναμι, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀκαταμήντε, ὁ ἐπιστάσας τὸν προφήτην σου Μωυσῆν τῷ τέκνῳ τοῦ σταυροῦ κατατραπέσαι τὸν τέραντον τοῦ παλαιῦ Ἰσραὴλ, τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀκαρτετον Φαραὼ ἐν τῇ Ἐρυθρῇ θαλάσῃ, καὶ σώσας δι' αὐτοῦ τὸν λαόν σου, ἐπάκουσον τῆς δεήσεως ἡμῶν τῶν ἐδτελῶν δοῦλων σου, τῶν χρισθίντων τῷ ὀνόματι τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπάλλαξον ἡμᾶς, τὸν νέον Ἰσραὴλ, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευνα, τῆς Ἰσραηλιτιδος τυραντιδος. Ἐπίσχεσον καὶ ἐδοσιμώσων ἡμᾶς καὶ τοὺς εἰσεβαστάτους καὶ θεωρυλάστους ἡμῶν κήρυκτας καὶ ἡγεμόνας (ἐνοεῖ τοὺς Ὑψηλάντας) καὶ τὸν γαλόχμιστον στρατόν, τῇ δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ, κατατραπέσαι τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀγίας σου Ἐκκλησίας καὶ ἀναστανῆν νικητὰς καὶ τροπαιοφόους ἐναντίον τῶν ἀποτόκων τῆς Ἀγυῶ. Ἐπί σοὶ τὰς ἐλπίδας ἀνατιθέμεθα, κραταὶ ἐν πολέμοις, ὁρθῶς λατρευόντες σὲ τὸν μόνον Θεόν καὶ σωτήρα ἡμῶν. Φώτισον ἡμᾶς μνηστὰς γενέσθαι καὶ ἀπαδοῦς τοῦ ἀληθοῦς θεράποντός σου βασιλεῖος Κωνσταντινοῦ καὶ ἀξίωσον ἀκούσαι τῆς εὐχαριστικῆς γωνῆς πᾶν τούτῳ νικητῆ, ἀπόστοις Ἑλλήνων οἱ χριστιάνοι καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰσεβῆ τέσσα, καὶ καταβάλλετε τοὺς ἀθέτους Ἀγαρηνοὺς,

ἄνω καὶ ἡμεῖς οἱ τεταπεινωμένοι ἀξιοθῶμεν τῆς ποθητῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, δοξάζοντες τὸ πατοδύναμον ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

4. Κοντάκιον ἑορτῆς Εὐαγγελισμοῦ.

Τῇ ἐπιμαχῶ στρατηγῷ τὰ νικητήμα, ὡς λατοβεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια, ἀναγράφω σοὶ ἡ πόλις σου, Θεοτάκε. Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων με κινδόνων ἐλευθέρωσον, ἵνα κρᾶζῶ σοι χαίρει, νόμη ἀνούμφετα.

5. Ψαλμικοὶ στίχοι (ἀπαρχαλῖα).

Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησεν δέναμα ἢ δεξιὰ σου χεῖρ, Κύριε, θρασων ἐχθροῦς. Ἐν τῷ πλήθει τῆς δόξης σου ἀνέτηρας τοὺς ἐπειαντίους. Ἐλλογητός ὁ Θεός, ὅτι εἰσήκουσεν τῆς γωνῆς τῆς δεήσεώς μου. Ἀύτρωσον ἀπίστειλον τῷ λαῷ αὐτοῦ. Ἀλαλίζατε τῷ Θεῷ πάντα ἡ γῆ. Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ αἶνον.

6. «Μέγα προκείμενον».

Τίς Θεός μέγα ὡς ὁ Θεός ἡμῶν; Σὺ εἶ ὁ Θεός, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΑΚΡΙΤΙΚΑ

Δίκως Α'

"Όφες Α' (συνέχεια)

1. 'Ακρίτας όνταν έλαμεν...

Θέμα του ποιντακού αυτού τραγουδιού είναι ή άρπαγή της γυναίκας του 'Ακρίτη.

Οι 'Ακρίται, ως γνωστόν, άποσταλόν είχαν να υπερσπούζουν διά των όπλων τά προς άνωτάλας σύνορα του Βοζκάντιου κράτους έναντιών των Σαρακηνών. Διά την συντήρησίν των έλάμβανον έτήσιον μισθόν έκ του δημοσίου ταμείου, αλλά και γασίας παραχώρει εις αυτούς τό κράτος, τάς όποιαις οι όθιοι εκκαλιέρουν.

Τήν όραν λοιπόν πού ό 'Ακρίτας του τραγουδιού μας όργωνε με τά βόδια τό χωράφι του, έζηκνα και κατά τρόπον θαυμαστόν (άπό τό πουλί πού κήθησε στό ζυγό του άλατριού) μαθαίνει πώς οι έχθροι έχλασαν τό σπίτι του κ' έπήκην τήν γυναίκα του και τό πού καλή του άλογο. 'Αρίνει στη στιγμή τά βόδια του και τρέχει εις τόν στάβλον. Καβαλλικώς τό πού γρήγορό του άλογο και όρμαί εις καταβιάζιν των έχθρών του. 'Αλλά ένώ κατά τάς γησιόας παραλλαχάς του άσματος ό ήρωα καταβάνει τούς άπαγωγείς (Σαρακηνούς ή κάποιον έλλον αντίπαλόν του), τούς κωιά και άπελευθερώνει τήν γυναίκα του, ή όπόθεσις εις τήν ποιντακόν παραλλαγήν, πού έχει όπ' όθεν του ό τραγουδιστής μας, συγγέεται με ένα έλλο τραγουδι, τό τραγουδι του ζενιτεμισου, όπου ό ήρωα μετά μακράν άποσίαν επιστρέφει τήν στιγμήν πού ή γυναίκα του εκβιάζεται να ύπακωρευθή ένα έλλον, και μακταιώνει τόν γάμον. Πλήν τούτου και εις τό τέλος προστίθεται σκενή άπό τό άσμα της άρπαγής της κόρης του στρατηγού Δούκα ύπό του Διγενή και της διώξεως τούτου ύπό του πατρός της κόρης. 'Εκ των συμφορών τό άσμα της άρπαγής της γυναίκας απέβαλε τήν ένότητά του. Δι' αυτό παραθέταμε μόνον τό κείμενον πού άνήκει εις τό τραγουδι της άρπαγής.

'Ακρίτας όνταν έλαμεν¹ σήν παραποταμίαν,
 έσην κ' έθην κ' έλασεν² κ' έποιδεν πίνε' αλλόλαια,
 έσην κ' έθην κ' έλασεν κ' έσκαπεν πίντε κούτα³.
 "Έθην ποκλίν κ' έδάνειεν σή ζουγονά⁴ τήν άσων,
 σ' κούτα⁵ και καλοκάθηται σή ζουγονά τήν μισρη.
 σ'Φύγον, ποκλίν, φύγον, ποκλίν, μή τρώς τήν
 βουκεντρέανη.

Και τό ποκλίν κελήδησες μ' άθρόαινο λαλίαν.
 σ'Ακρίτα μου, ντό⁶ κήθησαι, ντό στέκεις και
 κού μίνεις;
 τό ένοκού σ' έχλάσαν και τήν καλή σ' έπαίραν,
 τ' όλον καλλίον τ' άλογο σ' στρώ'νε και καβαλλ'
 κού'νε,
 και τ' άλλα τά καθώτερα σ'στέ'νε και χλιμιτζ'νε.
 'Ακρίτα, παραθύρωσεν, 'Ακρίτα, θρωθήεν⁷
 κήρωσεν τό βουκέντρον άτ' και έστεισε τά βούδα⁸,
 όλα τ' άνά⁹ φοβήριζεν, τ' άρα¹⁰ και τά ροσ'ία,
 τούς λέουσι; φοβήριζεν να μη τρώ'νε τά βούδα,
 τούς κλέφτες; φοβήριζεν να μη κλέψ'νε τ' έγόνου¹¹
 και τά ποκλά φοβήριζεν να μη τρώ'νε τόν σπόρον.
 'Αρίν και πάγ' 'Ακρίτα, μου, ό κούραον¹². 'Ακρίτα,
 εφόι¹³ τά πόγια; άνοκού, τά παραθύ¹⁴ άκλειδα¹⁴,
 πάγιε κ' εφόι¹⁵ τούς μαύρον; άτ', στέ'νε και χλι-
 μιτζ'νε.

σ'Σ σό θόν έσπών, να μαύρα μου, τσ' εγτά¹⁶
 και κοιτοφτάνε;¹⁷

Κουεί, κουεί; κ'¹⁸ έλάλεσεν, κουεί; κ'¹⁹ άπολογθήεν
 και τό γαροτζ'¹⁸ τ'άλογοσι λαλει κ' άπολογώται.
 σ'Ασ' σιδ'¹¹ κρηφοταγισματα σ' εγτάνο, κοιτο-
 φτάσω.

'Απάς άτου έλάγωσεν¹⁸, έχλάστεν κ' έσ'¹⁹ και πάγιε,
 βετασοκά τόν μαύρον άτ', να εγτά¹⁶ και κοιτοφτάνη...

1. όργωνε 2. όργωνε 3. κούτι, μέτρον χωρητικότητας περίπου 8 χιλιγράμμων σέτον 4. σπόζ ζυγό 5. σφαιρούσκι 6. τί, θυαί 7. τό σπιτικόν σου 8. έρωσ θερών 9. αβόν 10. τά έρωα 11. τά έρω 12. τό ύά 13. θουκού 14. άκλειδωτα 15. άν 16. θουατά, άπύθων 17. άπό τά 18. έπύθων 19. έκαλιέρου.

Οι πρώτοι έπικά σίχιοι του τραγουδιού κκεγράφησαν ως τους έτραγοΐδους τὸ ποικίλων συγρότημα Νο. Μικρακτικόν. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ θεματός (μέχρι τοῦ στ. 26) εἰρήθη ἐκ τῆς συλλογῆς Τριανταεξίδων, Οἱ φοιτῆς, 1870, σ. 171-173. Δυστυχῶς καὶ αἱ ἑσπαι γινώσκαι ἐκ Πόντου παραλλαγὰι τοῦ θεματός τῆς ἀρχαῆς παρουσιάζουν τοὺς αἰώνιους συμφωνοῦς. (Βλ. 'Ελλ. Λογ. Τραγ., τ. Α', σ. 33-35, τ. Γ', σ. 19-11).

2. Ὁ Διγενὴς ψεχομαχεῖ ...

Τὰ τραγοΐδια περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενὴ εἶναι διαδεδομένα ἐς ἑλλάδικρον τὸν Ἑλληρικὸν χώρον ἀπὸ τοῦ Πόντου πρὸς Ἀνατολὰς εἰς τὰς Ἰονίους νήσους πρὸς Δυσμάς.

Κατὰ τὸν γενικὸν τύπον τοῦ τραγοΐδιου ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει, ἀπὸ ἐπάλαστο στο μαρμαρένιον ἄλωνιον μετὶ τὸν Χάρον καὶ ἡττήθη.

Μεταξὺ τῶν παραλλαγῶν τοῦ τραγοΐδιου διακρίνεται αἱ κρητικαὶ, εἰς τὰς ὁποίας φανερόνεται ἡ ἐπίδρασις τῶν κρητικῶν περὶ τοῦ Διγενὴ παραδόσεων. «Εἰς τὴν Κρήτην», ὡς λέγει ὁ Πολίτης, «ὁ γενεῖος Διγενὴς προσέλαβε τὰς δικαστάσεις Τιτῶνος σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλὴν τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὸ ἄσμα, ὡς εἰς τὰς παραδόσεις, ὁ Διγενὴς διασκαλίζει ἄρη, διακαίει μετ' ὀγκώδεις λίθους, ἀνασπᾷ βράχους, νικᾷ εἰς τὸν ἔρπον ἑλέφους καὶ αἰγύγρους. Ὁ Χάρος δὲν τοῖμα νὰ παλαίῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πηλῆρονον ἐξ ἐνέδρας» (Πολίτης, ἀρ. 78).

Σύντομος ἀλλὰ μετὶ τὴν αὐτὴν τιτανικὴν παράστασιν τοῦ ἀδαμάστου τὴν φυγὴν ἔρωσις εἶναι ἡ κατωτέρω κρητικὴ παραλλαγή, τὴν ὁποίαν ἔτραγοΐδισε διὰ τὴν Μουσικὴν Ἀθολογίαν ὁ λαλὸς τραγοΐδιστὴς Κ. Μουντάκης. Οἱ τελευταῖοι τίσοσρες σίχιοι εἰλήθησαν ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς Hedwig Lüdeke (Κ. Α., ἀρ. χειρ. 1109, σ. 57, ἐτ. 1936).

*Ἵ Ο Διγενὴς ψεχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τόνε τρομαῖσαι
κ' ἡ πλάνα τόν ἀνατρυχῆ πῶς θά τότε σκεπῶσῃ
πῶς θά σκεπῶσῃ τόν ἀετό, τῶη γῆς τόν ἀτρυμωμένον,
γυατ' ἀπὸ 'καυὰ τοῦ κίτεται λόγια ἀτρυμωμένον
λέγει.*

*«Νά 'χεν ἡ γῆς πατήματα κ' ὁ οὐρανὸς κερκίλια
νὰ πάθουν τὰ πατήματα, νὰ 'παυα τὰ κερκίλια,
ν' ἀνέβαινα στὸν οὐρανὸ, νὰ δεπλοθῶ νὰ κάτω,
νὰ δώσω σείσμα τ' οὐρανοῦ...»*

H. Lüdeke, K. A., ἀρ. χειρ. 1109, σ. 57—'Ελλ. Λογ. Τραγ.
τ. Α' σ. 42 ἀρ. 2, καὶ τ. Γ' σ. 181β. Βλ. καὶ Περγάνου
τ. Α' σ. 22 κλ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ
ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Δίσκος Α'
Όψις Β'

1. Σέ ψηλό βουνό, σέ ριζιμό χαράκι...

Κλέφτικο τραγούδι άλληγορικό. 'Ο άετός συμβολίζει τόν άγέραιον και άδάμακτον κλέφτην που δεν πάει τά κατόμωρα τά καλοξεχειμύση, μόν' μένει απόνω στά βουνά, ψηλά στά κορφοβόσια.

Σέ ψηλό βουνό, σέ ριζιμό χαράκι,
κάθειον άετός βεγμένος, χροισαμένος—
όό καιμένος—
και παρακαλεί τόν ήλιο τ' άνατελλη:
σ' ήλιε, ανάτειλε, ήλιε, λάγνε και δόσσε,
γιά τά λειώσουνε τά χιόνι' άπ' τά φτερά μου
και τά κροιστάλλα άπό τ' άκρινιχά μου.

'Ελλ. Δημ. Τραγ. τ. Α', σ. 290, Ββ. Κατηγορή τή 1905
εις τήν Βοστανήν 'Αμαρίον υπό Στ. Φραγκόκη.

2. Χορός πεντοζέληχ
(λόρα και λαούτο)

3. Χορός συρτός Χανιώτικος

Συνοδεύεται με τό κατωτέρω δίστιχον :

Χανιώτικο μου γιωσεμί, Ρεθυμαίο μου φοδί,
και Καστριή μου λεμισιά, που σέ ζηλεύουν σίλοι.

4. Τώρα τά πουλιά, τώρα τά χελιδόνια...

Τό τραγούδι αυτό περιγράφει σκηνήν από τόν άκρυστον ή στρατιωτικόν βίον, άλλ' ως έκ τής έννοιας τών πρώτων του στίχων προσαρμόζεται εις τά ήθικα του γά-

μου και ήθετα συνήθειας ως έαυθινόν πρό του θαλάμου τών νεονύμφων. Έκ τούτου ό Πολύτης τό κατατάσσει εις τά υφικτικά ('Εκλογαί, άρ. 147Α).

Τώρα τά πουλιά, τώρα τά χελιδόνια,
τώρα οι πέρδικες συχνολατόν και λένε:
«Ζήτα, άφάντη μου, ζήτα, καλέ μ' άφάντη,
ζήτα άγκάλιασε κορμί καταρωσένιο
και άσπασε λαιμό, βούζακα σά λειμύνα.
—Άφ'σε μ', λογαρή, λόγον έπινο τά πάρα,
γιατ' άφάντης μου στη βάρδια μέ 'χε άπόφε,
γιά τά σκοτασθή ή σκλάβο τά μέ πάραου
μά 'δουκε ό Θεός κ' ή Παναγιά Παφθένα
και ξεστοπάουσα και τό σπαθί μου βγάτω'
χιλούς ένοφα και χιλούς λαβωμένους,
ένας μύθηνε κ' ένάκους λαβωμένους.

Απογραφία, τ. 6 (1917-18), σ. 637, άρ. 5 = 'Ελλ. Δημ.
Τραγ., τ. Α', σ. 24 Β, τ. Γ', σ. 3 Β.

5. Κρυφά τό λένε τά πουλιά...

'Αναφέρεται εις τό έπικρατοτακόν κήρυγμα τής
'Αγίας Λαύρας (1821).

Κρυφά τό λένε τά πουλιά, κρυφά τό λέν' τ' αηδόνια,
κρυφά τό λέει και ό Γουήμενος από τήν 'Αγια Λαύρα.
«Παιδιά μ', γιά μεταλάβετε, γιά ξεμολογηθήτε,
γιατ' έσπράσθη πόλεμος, θ' άνάγη τό τσοφρέκι.
—Κι άμπούθε τό 'μαθε, παπά, έτοϋτο τό χαμπέρι:
—Έχθές μου ήθελε μά γραφή, γραμμένη από τούς κλέφτες
κι άπόξου λέει τ' άπόγραφομα και μέσα λέει τό γραφμα:
Μικροί, μεγάλοι, σ' άδραμα, γράσονται στό τσοφρέκι,
γιατί θ' άνοιξη ό πόλεμος, τό τούρκικο σπέρμα.

Κατηγορή ένως τό τραγούδιον ή 'Αμαλία Καρτζι, έντις 32,
καταγομένη έκ του χωρίου Καθαρίον Καλαμάς. Βδ. Πόσος Πα-
λαμφοροπούλος, Απογραφικό Καλαβρίτιον, 'Αθήνα 1970, σ. 41 κί.

Δίσκος Β'

"Οψίς Β'

1. *Ἡ μάχη στὰ Δερβενάκια* (Ἰούλιος 1822)

Περὶ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ τραγουδοῦ εἴπομεν τὰ δέοντα εἰς τὴν εἰσαγωγήν. Κατωτέρω δημοσιεύομεν περὶ ἀλλοτρίην αὐτοῦ, ὡς τὴν ἐτραγουδοῦσεν ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς Χρῆστος Πανουτσῆς.

Φίσα, μάλιστα ὁροσπὲ καὶ ἄερα τοῦ πελάου,
νά πᾶς τὰ χωριτσίματα στοῦ Ἀράμαλη τῆ μάνα.
Τῆς Ροῦμέλης οἱ μπόδες καὶ τοῦ Μοσιῶ οἱ ἀράδες
στὰ Δερβενάκια κείτονται, κορμὰ δίχως κεφάλια.
Στρώρᾳ ἔχουνε τῆ μάση γῆς, προσκέφαλο μὰ πέτρα
καὶ ἀποσκευαστικέσασμα τοῦ φεγγαροῦ τῆ λάμψη.
Κ' ἴνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ σπυροσιτάνε.
«Πουλί, πὺς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;
—Τὶ νὰ σὰς πῶ, μάρα κορμιά, τί νὰ σὰς μολογήσω.
Μπροστὰ πάει ὁ Νισοτσαράς, πίσ' ὁ Κολοκοτρῶσης
καὶ πέρα πίσω οἱ Ἕλληνες, μὲ τὰ σταθὰ στὰ χέρια
καὶ λήφτονε λιαοτοφίεκα σὰν ἄερο τῆς θαλάσσης.»

Τρασοῦλα, σ. 14, ἀρ. 7 = Ἑλλ. Λημ. Τραγ., τ. Α' σ. 161Α.

2. *Τ' ἔχεις, καημένε πλάτανε...*

Εἰς τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν ὁ πλάτανος μὲ τὸ βαθύ-
σιον φύλλωμά του κατέχει σημαντικὴν θέσιν. Ὑπὸ
τὴν σκιάν του γίνεται ἡ συγκέντρωσις τῶν κλεφτῶν
ἐκεῖ ἀναπνέονται, ἐκεῖ διασκεδάζουσιν. Ἐκεῖ ἕως καὶ
οἱ θῶκοι τῶν κειμένων τοῦ σταθμοῦ τῶν καὶ ἀπὸ
τοῦ πέρασμά των ὁ πλάτανος ὑποφέρει. Ἔτσι καὶ τὸ
δένδρον παίρνει συμβολικὴν σημασίαν.

Τὸ κείμενον δημοσιεύεται ὡς τὸ ἐτραγουδοῦσεν ἡ Ἀμαλία
Καρζῆ.

«Τ' ἔχεις, καημένε πλάτανε, καὶ στένεις μαρμαρένος
μῆρα καὶ νύχτα στὴ θροσῶ καὶ στὰ νερά τὰ κρέα;
—Παυδιά μ', σὰν μὲ φωτῆσαι, νὰ σὰς τὸ μολογήσω.
Μπαρῆμ πασὰ; ἔπέρασε μὲ δεσοχτῶ χιλιάδες.
Ἵλοι στὸν ἔσφο μ' ἔκασαν, ὄλοι στὴν ἀποσκευάδα,
καὶ στὸ σηράδη μ' ἔβαλαν, ὄλοι μὲ τὸ ντουφέκι.
Ἄλλοι στοὺς κλέφτους μὲ βαροῦν καὶ ἄλλοι στὰ παρακλάδια
καὶ ἀτὸς τοῦ ὁ Μπαρῆμ Πασὰς, κατὰκάρδα μὲ βάνει.»

Id. πληρότερον τὸ κείμενον εἰς Σλαβονιάδ, σ. 10, ἀρ.
13 = Ἑλλ. Λημ. Τραγ., τ. Α', σ. 263.

3. *Τοῦ Μεσολογγίου*

Τὸν ἔσχατον ἀγῶνα καὶ τὴν ὑπερτάτην θέσιαν τῶν
«Ἐλευθέρων Πολιορκημένων κατὰ τὴν Ἔξοδον τοῦ Με-
σολογγίου ἀπηθηνάκτισαν ἡ λαϊκὴ Μοῦσα μὲ συγκινη-
τικὰς στίχους.

Τὸ τραγοῦδι μας διατραγουδοῖ τὴν Ἔξοδον τοῦ
Μεσολογγίου τῆς 10 πρὸς 11 Ἀπριλίου 1826.

Νά 'μουν πουλί τὰ πέταγα, ε' ἀνέβαινα τ' ἀφῆλον,
ε' ἀνάντανα τῆ Ροῦμέλη, τὸ ἔργο Μισολόγγι,
πὺς πολεμαίε μὲ τὴν Τουρκιά μὲ τέσσαρους πασιδες.
Πέφτον κανόνα στὴν στεργιά καὶ μπόριες τοῦ πελάγου,
λήφτονε τὰ λιαοτοφίεκα σὰν ἄερος, σὰ χαλάζι.
Καὶ ὁ Μωσχῆς τοὺς φώναζε καὶ ὁ Μωσχῆς φωνάζει
«Παυδιά, βασῆτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριά τουφέκια,
καὶ τὸ μιντάτ' ἄς ἔρχεται στεργιά καὶ τοῦ πελάγου,
ὁ Καραϊσκάκης τῆς στεργιά; κ' Ὑδοαῖο τοῦ πελάγου.»
Μήτε μιντάτε ἔχασε, μήτε βοήθεια φτάνει,
καὶ οἱ κλισμῆνοι ζώησαν μὲ τὰ σταθὰ στὰ χέρια
κ' οἱ Τούκοι τοὺς ἰσταίωσαν καὶ τοὺς διαμορῶζον.
Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωστανούς ἀμέτρους,
καὶ μῆνοι ἐγχετοῦσαν πλόουτα μὲσ' στὸ αἷμα.

Ρασσον, ἀρ. 256. Πρὸς. μακεδονικὴ παραλλογὴ εἰς Ἑλλ.
Λημ. Τραγ., τ. Α', σ. 168 καὶ ἑπαιρητικὴ εἰς Πετρίσκου
τ. Α', σ. 170.

4. Τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1823 τουρκικὴ στρατιὰ ἐκ 12000 Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Πασᾶν τῆς Σκιάδρας καὶ τὸν Ὀμπρ Βρουάνη ἐκινήθη κατὰ τῆς Δουκίης Ἑλλάδος. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἔχθρου ὑπὸ τὸν Τζελαλετίν Βέην κατέλαβε τὸ Καρπενήσιον. Εἰς τὰς κρίσεις ἐκείνας στιγμὰς ἀνακρίνεται πάλιν ἡ ἥρωικὴ μορφή τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Μὲ 250 ἄνδρας σπεύδει πρὸς τὸ Καρπενήσιον καὶ τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου ἐπιτίθεται αἰφνιδικαίως κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ ἔχθρου. Εἶναι τῶσθ ἡ ὁρμή τῶν ὑπὸ τὸν Μάρκον Σουλταίων, ὅστε οἱ Σκοδρῖνοι ἐκβάλλονται ἀπὸ τὰς θέσεις των καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Μόνον εἰς μίαν μάνδραν, ὅπισθεν τῆς ὁδοῦ εἶχε στήσει τὴν σκερὴν τοῦ ὁ Τζελαλετίν Βέης. ἀντιτίσεται ἕμνεα. Ὁ Μάρκος, ἂν καὶ πληγωμένος, πλησιάζει τὴν μάνδραν καὶ ἐπιχειρεῖ ν' ἀναρχρηθῆ εἰς τὸν τοῖχον, διὰ νὰ κατοπτισθῆ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτεθῆ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην βόλι ἐχθρῶν εἰσπίπτει αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἀφίνει ἄπνοον.

Οἱ Ἕλληνες ἐθρήνησαν τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου ὡς ἔθνικὴν ἀπώλειαν, οἷα πράγματι ἦτο.

*Θάλετ νὰ δῆτε κλάματα, ν' ἀκούσθε μοιρολόγια;
Παροῦτ' ἀπὸ τ' Ἀντικὸ καὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι
ποὸ κλαίγει ὁ γενο Νουταῖς; σὸ Μάρκου τὸ κεφάλι
καὶ ὄλο τοῦ Μάρκου ἔλεγε καὶ ὄλο τοῦ Μάρκου λέγει
«Γιὰ σῆμα ἀπᾶνον, Μάρκο μου, καὶ μὴ βλακειομῶσαι,
γιατ' ὁ Μοριάς ἐτόκοιγεν, τὸν πῆσαν Ἀρβανίτες.
— Ἄσε με, κτάριμα, ἄσε με, λέγον ἔπιπον νὰ πάρω,
τ' ἔγω τὸ βόλι στήν καρδιά καὶ δέ μοῦρα μιλῆσω,
μόν' πῖσε στή γενναία μου, τὴν ἀμοιρὴ γυναῖκα,
ἔνωμα νὰ μῶσθ τὸ παῖδ, γράμματα νὰν τὸ μῶσθ,
νὰ ξελοθερῆσθ τὴν Τουρκὰ καὶ ὄλο τὸ Δοβλίτι.»*

Κ. Α., ἀρ. χερ. 2251, σ. 165 (Δ. Α. Πετρόπουλος. Βαλκανοὶ Μεγαλοπόλεως, 1957). Πρβλ. Κ. Α., ἀρ. χερ. 36, σ. 306, ἀρ. 86 (Δ. Σάρρος 1919) = Ἑλλ. Δομ. Τραγ., τ. Α', σ. 164. Βλ. καὶ Λαογραφίαν, τ. 8 (1921-25) σ. 41, ἀρ. 3.

5. Τοῦ Σκαλτσοδήμου

Ἁ Ἄημος Σκαλτσῶς ἢ Σκαλτσοδήμος εἶναι ὁ ὄψις τὴν σημαίαν τῆς Ἐπικρατοῦτος περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1824 εἰς τὴν Ἀρτοῦναν τῆς Δουκίης, ἐκ τῆς ὁδοῦς κατήγετο. Μετῆγεν εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τὸν Τολόκουον. Ἡ πᾶνον ἀξίολογος ἦτο ἡ παρὰ τὴν Ἀμυκλιανήν, μετὰ τοῦ Ἀμυρῖσσης καὶ Γραβιάς (Ἰούλιος τοῦ 1824).

Εἰς αὐτὸν ἀνακρίεται τὸ κατωτέρω τραγῳδοῦ, τοῦ ὁποῦν ὄθμα εἶναι ἡ ἀρχαὴ τῆς κόρης τοῦ προύχοντος Ἀνακράωστη.

*Στὸν Ἐλιμο, στὸν Κίσοβο, στὸν πλάταν' ἀπὸ κάτου,
ὁ Σκαλτσοδήμος τρέπει φοιμὴ, μὲ ὄλο του τ' ἀσπίρη,
μὲ τὴ Ρησοῦλα στὸ πλεῖρό, μὲ τὴ Μπαρταλοπούλια.
«Κέρα μου, Ρήνη μ', κέρα μου, κέρα ὡς ποὺ νὰ φέξῃ,
ὡς ποὺ νὰ κιάσῃ ὁ ἀθρημῶς, νὰ πάῃ ἡ ποῦλα γύρω,
ὡς ποὺ νὰ ᾄθῃ καὶ ἀρέτης μας, τὴν ἐταγορὰ νὰ φέρῃ.
Κέρα τὸ Γούλα μὰ φορὰ, τὸ Σκαλτσοδήμο πῖνετ,
τὸ Δάκο τὸν περῆσαν μὴν τὸν κερῆς καρμῖνια!»
Κε ὁ Δάκος περνοῦάβανε, τὸν ταμνοῦρὰ βορῶντα,
στὰ μάτια τὴν ἐτίγαρε, στὰ μάτια τὴν τηρεῖ.
«Τι μὲ τηρεῖς, σταναδελέ, τί μὲ τηρεῖς, βοῦ Δάκο;
Πᾶρε τὸ καλαμάρι σου, τὸ φλογοκαταμῖνεο,
πάρε καὶ κῆρε μὰ γραφίχ' ἕνα κημῖνεο γράμμα
καὶ στείλ' το τὸν πατέρα μου, τὸ γέρο Ἀνακράωστη.
Φοιτὰ νὰ κῆρῃ τ' ἄσπρα του καὶ ἡ λαιῖρα τὸ φλοουῖο του
καὶ ἔγὼ κοιμῖμα στα βουτὰ, στοῖς πόρονς καὶ στὰ χιόνια
καὶ τ' ἀσπῖνεα γραμμάτ' τὰ χ'ον προσκαλεάδες.»*

Σκαλτσῶς, σ. 18, ἀρ. 30 = Ἑλλ. Δομ. Τραγ., τ. Α', σ. 244. (Οἱ ἔκτ' πρῶτα στίχοι ἀπὸ τὴν συλλογὴν Σκ. Περσῆς, σ. 84.)

6. Τοῦ Κίτσου ἡ μάννα...

Τὸ τραγούδι τοῦ Κίτσου εἶναι γνωστότατον καὶ ἀγαπητὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τίποτε σχεδὸν δὲν ἤξεύρομεν περὶ τοῦ κλέφτη αὐτοῦ. Πιθανῶς πρόκειται περὶ κλέφτη τοῦ Βάλτου καὶ τοῦ Ξερομέρου τῆς Ἀκκρνανίας (Πολίτης, ἀρ. 47).

*Τοῦ Κίτσου ἡ μάννα κάθεται στὴν ἀκρὴν στὸ ποτάμι
μὲ τὸ ποτάμι ἐράλιονε καὶ τὸ πετρωλοῦσε.*

*«Ποτάμι, γὰρ λιγότερε, ποτάμι στρέγε πίσω,
γὰρ τὰ περῶσαι ἀντίπαρα πέρα στὰ κλεφτοχώρια,
ἀφρονε οἱ κλέφτες σίναση καὶ οἱ καπεταναῖοι.»*

*Τὸν Κίτσου τὸν ἐπίασον, πᾶνε γὰρ τὸν κερμάσανε.
Χίλιοι τὸν πᾶν ἀπὸ μισροστά καὶ δύο χιλιάδες πίσω
καὶ ὀλοῦσάνου πῆγαντε ἡ μάχη τοῦ μαννοῦλα.*

*Μοιρολογῶσαι κ' ἔλεγε, μοιρολογῶ καὶ λέει:
«Κίτσου, ποῦ εἶναι τ' ἄρματα, τὰ ἔρημα τσακρῶζα;
—Μάννα λαλή, μάννα τρελλή, μάννα ξεμολισμένη,
δὲν κλαῖς τὰ μάτια νῶτα μου καὶ τὴν παλληκαριά μου,
μὴν κλαῖς τὸ ἄρματα, τὰ ἔρημα τσακρῶζα.»*

Γωνιά, σ. 98 — Πετρίωνος, σ. 188.

7. Τοῦ Παπαρδέσσα

Ὅταν ὁ Ἱμπρηξία Πασῆς μὲ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ἀπερβόσθη εἰς τὴν Μεθώνην τῆς Μεσσηνίας (1825), ὁ Γρηγόριος Παπαρδέσσα, ὑπουργὸς ὧν τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, μὲ 2000 περίπου ἄνδρας ἔρχεται εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ καταλαμβάνει τὴν ὑψηλὴν θῆσον Μανιάκι μὲ σκοπὸν νὰ ἐμπόδιση τὴν προέλασιν τοῦ Ἱμπρηξία. Πολλοὶ ἔδειξαν καὶ ἀπεχώρισαν, ἀλλ' ὁ Παπαρδέσσα μὲ ὄλιγους πολεμιστὰς παρέμεινε καὶ ἀγωνισθεὶς γενναίως ἐφρονέθη.

*Τοῦ Φλέσσα ἡ μάννα κάθεται στὴν Πολιανὴ στὴ γάχη,
τὸ Κοιτοβοῦνι ἀγνάντευε καὶ τὰ ποιεῖα ροῦταί.*

*«Μὴν εἶδατε τὸ Στρατηγὸν, τῆς Πολιανῆς τὸν κλέφτη;
— Ἐφίς, προσίς τὸν εἶδαμε μίς' στοῦ Λαρκιά' τὴ βροσση
καὶ σίνασε τ' ἀσπίρι του, γὰρ πῆρ γὰρ πολεμήσση.»*

*— Ἄστε, παιδιά, γὰρ πᾶσαντε τὸ ἔρημο Μανιάκι, ἢ
Κι ἀφρίσανε τὸν πόλεμο ἀπὸ τὴν ἀγρὴ ὡς τὸ βροδί.*

*Μπραβῆς βᾶνει μὴ φωνή, λέει τοῦ Παπαρδέσσα.
«Ἐργα, Φλέσσα, προσερίσθησε μὲ ὄλλο σου τ' ἀσπίρι.*

*— Δὲ σὲ φοβᾶμαι, Μπραβῆ Πασῶ, στοῦ τοῦ μου δὲ σὲ βᾶνω
κ' ἐμὲ μετᾶτι μοῦ στείλαν ὄλλ' οἱ καπεταναῖοι.»*

*Ὁ Φλέσσα βᾶνει μὴ φωνή καὶ κᾶνει τὸ γνωροῦσαι
μὲ μὴ σταθᾶ τὸν σκότωσαν τῆς Πολιανῆς τὸν κλέφτη.*

Ὅσ' εἶστε φίλοι κλέγεται καὶ αἰς ὄχτροι χωρῆς.

*Κ. Α., ἀρ. 219, 1474, σ. 71 (Μαγδαλενὴ Τσίκαου, 1938) —
Ἐπι. Λομ. Τραγ., τ. Α', σ. 167.*

1. Τῶν Ἀνδροτασίων

Χαρακτηριστικὸν τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν εἶναι ὅτι τὰ βουνα εἰς αὐτὰ ἀκουσθηταῖον ἢ ἡμαλλῶνον. Τὸ μεγαλειώδες μῆλωμα τῶν ἀποβίβει εἰς τὴν ποιητικὴν ἐξέμησιν τῆς κλεφτουριάς. Παράδειγμα α' Ὁ Ὀλύμπος καὶ ὁ Κίσσος τὰ δύο βουνα μαλίνουσι.

Ἐδῶ τὰ ὑψηλότερα βουνα τῆς Ροῦμῆλης (ἢ Λαϊκουρα (Παρνασσός), ἢ Γκιόνα, τὰ Βαρδούσια καὶ ἡ Καταβόθρα (Οἶτη)) ἀκουσθηταῖον καὶ ἡ κουβέντα τοὺς εἶναι γιὰ τοὺς κλέφτας Ἀνδροτασίου, ποὺ θειψαν ἀπὸ τὰ βουνα. Προφανῶς τὸ τραγούδι ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον, ὅπου ὁ πολέμαρχος τῆς Στερεῆς Ἑλλάδος Ἀνδρῆτζος, ὁ πατέρας τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐγκατέλειπε τὰ ὄρεα τοῦ σκεπήματι καὶ ἐνωθεῖς μὲ τὸν Λάμπρον Κατσώνη ἐπολεμοῦσε κατὰ θάλασσαν μέχρι τῆς παρὰ τὸ Τεῖνον ἤτις τῶν (1792).

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ τραγουδοῦ παραθέτομεν παραλλαγὴν πληροτέραν, ἣ ὅποια διακρίνεται διὰ τὴν ἄδρᾶν ποιητικὴν ἐμπνευσιν.

Α'

Ποῦς εἶδε τέτοιο θάμασμα, παράξενο μεγάλο
ἢ ἀροῦσα κ' ἢ
τὰ κουβενταῖον τὰ βουνα, μὲ τις κοιταραχοῖες!
Ἡ Λαϊκουρα τῆς Λαϊθαδῆς

— ἴστος ὁ ντοσιός
δὲν εἶναι γιὰ τ' ἴμας—

κ' ἢ Γκιόνα τῶν Σαλέσων,

καὶ τὰ Βαρδούσια τὰ ψηλά, κ' ἢ παλιὸ Καταβόθρα,
ποὺ σόσασε τὴν κλεφτουριά, τοὺς δόλιους Ἀνδρο-
τασίου,

τὸ ἄρσο τὸν περιήγατο...

Μερίδι, σ. 8 — Ἑλλ. Δημ. Τραγ., τ. Α', σ. 195 Βα.

Κλαῖνε τὰ μαῖρα τὰ βουνα, παρηγοριά δὲν ἔχουν
δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψηλόμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια,
ἢ κλεφτουριά τ' ἀνήθηρα καὶ φοβόλαι στούς κάρπους.
Ἡ Γκιόνα λλεῖ τῆς Λαϊκουρας κ' ἢ Λαϊκουρα τῆς
Γκιόνας.

«Βουνο μου, ποὺ 'σὺ μοι ψηλά καὶ ποὺ ψηλά ἀγαπητέεις,
ποὺ εἶ 'να, τί τὰ γίνονται οἱ κλέφτες Ἀνδροτασίου;
Σὺν ποὺ τὰ γίνοντο τὰ σαχατά, τὰ εἴχοντο στὸ σημάδι;
Ποῦς κάρπους τὰ στολίζονε μὲ τοῦκκα κινάλια;
—Τὶ τὰ σοὺ ποὺ, βρε Λαϊκουρα, τί τὰ σοὺ ποὺ, βουνο μου,
τὴν κλεφτουριά τῆς χαίρονται οἱ φουρισμένοι κάρποι.»
Ἡ Λαϊκουρα σὺν τ' ἄκουσε, πολὺ τῆς κωροφῶν
τηροῖε δεξιά, τηροῖε δεξιά, τηροῖε κατὰ τὸν κάρπο.
«Βρε κάρπε, ἀρροστιάρισε, βρε κάρπε μαρζάριση,
μὲ τὴ δική μου λεβεντιά τὰ στολιστῆς γυναιεῖς;
Γιὰ βγάλε τὰ στολῖδια μου, δὲσ' μου τὴ λεβεντιά μου,
μὴ λειώσω ὅλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάρποι!»

Ἐθνομ. ἐτ. 6 (1889), σ. 3, ἐρ. 30 — Ἑλλ. Δημ. Τραγ.,
τ. Α', σ. 195 Β.

2. Ἡ κόρη μὲ τοὺς κλέφτες; (Ἡ Ἀρκαδιανή)

Τὸ ὄμμα τῆς μεταμερίσεως κόρης εἰς ἄνδρα, συνή-
θος πολυμιστῆν εἶναι κινῶν εἰς τραγούδι καὶ παρα-
μύθια. Ἀπαντᾷται καὶ εἰς τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια, σύμ-
φωνα μὲ τὰ ὅποια ἡ μητέρα τοῦ Διγενῆ ἦτο ἀνδρειο-
μένη κόρη, ἣ ὅποια, φοροῦσα ἀνδρῆτικὴν περικλυτὴν ἐπο-
λεμοῦσε τοὺς Σαρακηνούς, ἕως οὗ εἰς τὴν σφοδρό-
τητα τοῦ ἀγῶνος ἀπεκλήθη τὸ γένος τῆς (βλ. Πο-
λίτης, ἐρ. 72).

Τὸ τραγούδι μας ἀνήκει εἰς νεωτέραν παραλλαγὴν,
ἣ ὅποια παρουσιάζει τὴν ἀνδρειομένην κόρην ὡς κλεφτο-
ποῦλιν. Ἀδῆ, «στὰ κλέφτικα ντυμένη» παραμένει ἐπὶ
πολὺν χρόνον ἀγνώριτος μεταξὺ τῶν κλεφτῶν.

Πού; εἶδε γὰρ σὲ βουδὸ, τὴ θάλασσα σπαρμένη

— Ἀρκαδιανὴ καρμίνη—

πούς; εἶδε τὴν Ἀρκαδιανὴν στὰ κλέφτικα ντυμένη;

— Ἀρκαδιανὴ καρμίνη—

Λώδεκα χρόνους ἔσκαμε ἢ κόρη μὲ τοὺς κλέφτες

— Ἀρκαδιανὴ καρμίνη—

καρεῖς δὲν τὴν ἔγνωνες πὺς ἦταν κλεφτοπούλα

— καρμίνη Ἀρκαδιανοῦδα—

καὶ μὴ Λαικῆ, μὴ Κρισηκὴ, μὴ πίσσημον ἡμέρα
βγήσαν τὰ παίζον τὰ σπαθιά, τὰ εἴφουν τὸ λῆθάρι.
Τὸ εἶχε' ἢ Χάϊδος μὴ φορὰ, τὰ παλλήκρια δέσκα
κ' ἢ κόρ' ἀπὸ τῆ σφιγῆ της κα ἀπὸ τῆν ἔντροσπὴ της
ἐκείτη τὸ γέλεο της κ' ἐφάνη τὸ βούζι της.

Ἄλλος τὸ λέγει μάλαγμα, ἄλλος τὸ λέγ' ἀσήμ'

κ' ἔνα μικρὸ κλεφτοπούλο ἐκεῖνο τὴ γνωρίζει.

«Κεῖνο δὲν εἶναι μάλαγμα, κεῖνο δὲν εἶν' ἀσήμ',

κεῖνὸ ε' τῆς Χάϊδος τὸ βούζι, τῆς Χάϊδος, χαϊδεμένης.

— Σάστα, σάστα, κλεφτοπούλο, καὶ μὴ μὲ μαρτυρήσης.

τὰ σοὺ χάρισον τῆ ζωῆ κα ὄλα τὰ ἀρματὰ μου.»

Οἱ πρῶτοι τέσσερες στίχοι καταγράφουν, ὡς τοὺς ἑτρα-
γοῦθσαν ἢ Ἀρκαδία Καρζῆ, αἱ ὑπόλοιποι ἀνήρθσαν ἐκ τῆς συλ-
λογῆς Ραισσῶν, ἀρ. 205. Βδ. Ἑλλ. Λογ. Τραγ., τ. Α', σ.
266 Β.

3. Πού; ἔχ' ἀράδα σήμερα...

«Πού; ἔχ' ἀράδα σήμερα τὰ βγῆ στὸ καρσάκι,

γὰ τὰ σφιγῆ κλέφτικα, τὰ συναχτοῦν οἱ κλέφτες;

— Μπελοῦλια; εἶναι σήμερα τὰ βγῆ στὸ καρσάκι.

— Μπελοῦλια, πρόσζε καλά, κοίταζε μὴ μᾶς δόσιν.»

Ἠγεγραμῆθη τὸ 1950 εἰς τὸ Κέντρον Ἀπογραφικῆς (χρῆμ.
2333, σ. 209, πικ. 257Α, Β) Βουλῆς Ἀρκαδίας, Βδ. καὶ Σπυριδιού-
δου, σ. 49, ἀρ. 77, καὶ σ. 338 Ἑλλ. Λογ. Τραγ., τ. Γ', σ. 101,
ὅπου πρόκειται περὶ γυναικῶν, ἑνάμιαι Περιστέραι, καταγόμεναι
ἐκ Σπυρίστης.

4. Τοῦ Θανάση Λιάκου

Τὴν 18ην Ἀπριλίου 1821 τὰ τουρκικὰ στρατεύματα
ὑπὸ τὸν Κοσὸν Μεχμέτ καὶ Ὁμαῖν Βροῖνιου προελκό-
νοντα ἐξεγέθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαμίας.

Οἱ Ἕλληνας ὄπλαρχογγοὶ Διάκος, Πανουργιάς καὶ
Διαβροῦνοῦτης, ὑποχωροῦντες ἐκ τῆς Ὑπότης, ἀπορρο-
ύζουσι ν' ἀντισταθῶσι κατὰ τοῦ προελκόντος ἐχθροῦ.
Τὸ σῆμα τοῦ Πανουργιά καταλαμβάνει τὴν 23 Ἀπρι-
λίου τὴν Χαλκικμαίταν, χωρίον ἐπὶ τῆς πρὸς Ἀμφισσαν
ὁδοῦ, ἡ δὲ Διάκος ἀπὸ τῆς 20 Ἀπριλίου τὸ κέντρον
τῆς γραμμῆς ἀμύνει παρὰ τὴν μονὴν τῆς Δαμιέτας,
ἔχων ὡς προκείμεμα τὴν γέφυραν καὶ τὸ χεῖν τῆς
Ἰλαμάνας (Σπερχειοῦ). Οἱ Τούρκοι, ἐπιτεθόντες κατὰ
πρῶτον κατὰ τοῦ Πανουργιά, ἐστρέψαν τὸ σῆμα αὐτοῦ
εἰς φυγὴν, εἰτα δ' ἐστρέψθησαν κατὰ τοῦ Διάκου καὶ
ἐνίσχυσαν τοὺς κατ' αὐτοῦ μαχημένους. Ὁ Διάκος, μα-
χηόμενος ἥρωικῶς, πληγνόμενος καὶ συλλαμβάνεται αι-
χμάλωτος.

Τρία ποιήματα κίθονταν στοῦ Λιάκου τὸ ταμπούρι,
τὸ ἕνα τιροῖσι τὴ Λεβασθὰ καὶ τ' ἄλλο τὸ Ζητοῦσι,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μετριολογίαι κ' λέγει:
«Ποῦλλοὶ μαῦροι μᾶς ἔρχονται, μαῦροι σὰν καλλια-
πούδα.»

Ἀρπάζγει ὁ Διάκος τὸ σπαθὶ καὶ κάρ' ἕνα γροῦσι
καὶ κόρτε Τούρκους ἀπαιρῶν; κ' ἐρτὰ μπουλουμπασούδες.
Σ' ἔταν ἀράτη τὸ σκελὶ κόρτε τὸ σπαθὶ του
καὶ μένει ὁ Διάκος; χμάλωτος στὰ τούφωσα τὸ χέρι.
Ὅμοιο Βροῖνιου φάιναιε καὶ Ὅμοιο Βροῖνιου; λέει:
«Τὸ Διάκο τὰ χυλάστε, τὸν τσομερὸ τὸν κλέφτη;
θὰ μᾶς χυλάση τὴν Τουρκικὴ καὶ ὄλο τὸ ντροβέτι.
Διάκο μ', Τούρκου; δὲ γίτσωσι, τὴν πίστη σου ν' ἀλλόζη;
— Δὲν πᾶρ' ἐρεῖς; κ' ἡ πίστη σας, μουρτάδες, τὰ χαθῆτε!
Ἐγὼ Γραικῶς γεννήθηκα, Γραικῶς; καὶ θὰ πεθάνω.»
Τὸν Διάκο βάνουν στὸ σφεῖλ...

Ἑλλ. Λογ. Τραγ., τ. Γ', σ. 43-44. Περβ. κίθ. τ. Α', σ. 156.

Δίσκος Γ'
"Όψις Β'

1. Το Μάρκο Μπότσαρη

Κατεγράφη εις τὴν Ἠπειρὸν καὶ δημοσιεύεται ὡς ἓνα δεῖγμα μελωδίας ἠπειρωτικῆς. Ἄλλὰ ὁ ἠπειρωτικὸς τραγουδιστὴς, θέλων νὰ ἑκθέσῃ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου, προσήρμοσε τὸ τραγούδι του πρὸς τὰ περιστασιακά τοῦ ἡρακεῦ θανάτου τοῦ Δαΐκου. Δημοσιεύονται μόνον οἱ πρώτοι στίχοι. (Βλ. ἀνωτέρω δίσκον Β', ὄψιν Β', ἀρ. 4).

Οἱ Τοῦρκοι σκόλες ἔδεικναν — Μάρκο τοῦ Μπότσαρη —
ν' ἀψίβουν στό χαρτάκι,
ν' ἀπὸ σταθιῆς καὶ ἀπὸ βορῆτις πέφτουν σὰν οἱ μπακάκια.
Τοῦρκοι τὸ Μάρκο φροσάζαν, Τοῦρκοι τὸ Μάρκο κρέταναν.

2. Τῆς Τζαβέλινας

Τὸ τραγούδι ἀναφέρεται εἰς τὴν δοῦσιν τῆς γυναικῆς τοῦ Ἀλαμπρού Τζαβέλα κατὰ τὴν πρώτην ἐπιστρατιάν τοῦ Ἄλῃ Πικῶ κατὰ τοῦ Σουλίου (Ἰούλιος τοῦ 1792). Εἰς τὴν κατακρότησιν τοῦ Ἄλῃ συντέλεισκαν μεγάλας αἰ Σουλιάτισσαι, δεῖξι κατακρούσαι περίπου ὅσο τὴν ἀρχηγίαν τῆς Μόσκας Τζαβέλινας ὀπλισθεῖσαι μετέσπον τῆς μάχης. (Βλ. *Ποίητος*, ἀρ. 5, σημείωμα).

Στὴ Βορῆσιν στὰ Παρτίσσαι, στὸν πάτο ἀπὸ τῆ χώρα,
μπουλουμπασάδες κἀθῶταν καὶ ὅλο Μαργαριτιδιῶτες,
καὶ ἀγνάντασαν τὸν πόλεμο πὸς πολεμῆσι τὸ Σουλί,
πὸς πολεμῆσι ἢ Τζαβέλινας μὲ τὸ κζ'αμ' ἀσκήρι.
Σέρεσι φροσάκια στὴν ποδιά, σταγυράκια στὸ ζωνάρι,
σέρεσι καὶ τὸ κρόν τερό νὰ πῶσιν τὰ παλληκάρια.

Ἠχογραφήθη εἰς Τρίκατον τῆς Ἠπειροῦ ὑπὸ Δ. Ολομοῦδη (Κ. Α., χρο. 2277 Α, σ. 23). Παρτίσσαι, χωρίον Παλαιῶν Δελφῶν. Βλ. παρακάτω εἰς *Ἐλλ. Ἰσμ. Τραγ.*, τ. Α', σ. 149Β.

3. Ὁ θάνατος τοῦ κλέφτη

Ὁ κλέφτης, καὶ πλεγμαμένος, ἀντιμετωπίζει μὲ καρτερίαν τὸν θάνατον, ἀλλ' ἀναλογίζεται μετὰ πόνον, πόσον πικρὸν θὰ εἶναι τὸ ἄγγελμα εἰς τοὺς οἰκίους του, ἀποπνέων εἰς τὴν μακρὰ του. Δι' αὐτὸ οἱ σύντροφοί του πρᾶπει μὲ πολλὴν προσύλαξιν νὰ ἀνακουώσουν τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα. (Βλ. *Ποίητος*, ἀρ. 42).

Καὶ σεῖς παιδιὰ κλεφτάκουα, παιδιὰ τῆς Σαραφίνας,
—μοῦκὲ παιδιὰ καημένα καὶ ὄς εἶστε λερωμένα—,
Σὺν πᾶτ' ἀπάνυ στὰ βουνά, δίπλα στὰ κλεφτοβοῦνια,
ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, τραγουδοῦνα νὰ μὴν πῆτε.
Κι ἂν σὰς ροτήσῃ ἢ μάνα μου, ἢ δόλια ἢ ἀδελφὴ μου,
μὴν πῆτε πὸς σκοτόθωρα, μὴν πῆτε πὸς ἐχθρὴ,
νὰ πῆτε πὸς παντρούθωρα, πὸς εἰρῆνι παντρομένους.
Πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαῖση γῆς γυναῖκα,
καὶ αὐτὰ τὰ λαναστήθωρα τὰ πῆρα συγγενίδες.

Ἠχογραφήθη εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ Σπ. Περιστέρη τὸ 1957 (Κ. Α., ἀρ. χρο. 2256, σ. 22). Πρ5στ. καὶ χρο. ἀρ. 2154Β, σ. 46-47 κατὰ ἠχογράφωσιν Δ. Β. Ολομοῦδη ἐν Παρτίσσαις Δελφ. Μουσικῶν, ἔτ. 1955 = *Ἐλλ. Ἰσμ. Τραγ.*, τ. Α', σ. 280.

Παραθέτομεν καὶ τὸ τραγούδι τοῦ Δῆμος καὶ τὸ κίβουρι του, ὡς ἓνα ὑπεροχον δεῖγμα τραγουδοῦ διὰ τὸν θάνατον τοῦ κλέφτη.

Ὁ ἥλιος ἔβρασιλεν καὶ ὁ Δῆμος διατάζει:
«Σέρετε, παιδιὰ μου, στὸ κερό, φομὶ νὰ γὰτ' ἀπὸψε»
κ' ἐστὶ, Λαριτιάση μ' ἀνεμὶ, κάθου ἐδῶ κοντὰ μου
νὰ! τ' ἀρματὰ μου φρόσεσι, νὰ εἶσαι καπετάνιος·
κ' ἐσεῖς, παιδιὰ μου, πᾶρετε τὸ ἔρημο σταθὶ μου
πράσινα κόφετε κλαδιὰ, στρώστε μου νὰ καθήσω,

καὶ φέρετε τὸν πνευματικὸν τὸ μὲ ζομολογήση,
τὰ τὸν εἰπὼ τὰ κρίματα, ὅσα ἔχει κωμωμεῖτα.
Τριάντα χρόνι' ἀρματολόγος κ' εἰκόσι ἔχει κλέπτῃς
καὶ τόσος μ' ἤρθε θάνατος καὶ θέλω τὰ πεθάνω.
Κάμετε τὸ κηροῦ μου, πλατὶ φηλό τὰ γένη,
τὰ στέκ' ἄφως τὰ πολεμῶ καὶ ὄπλια τὰ γεμίζω,
κι ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξι' ἀφήστε παραθύρι,
τὰ χελιδόνια τὰ ὄχονται, τὴν ἀνοιξη τὰ φέρονται,
καὶ τὰ ἀρδένια τὸν καλὸ Μάη τὰ μὲ μαθαίνουσι.

Ραυρίδ, σ. 56—'Ελλ. Διμ. Τραγ., τ. Α', σ. 282 Ζ.

4. Σκάρος

Τραγοῦδι ποιητικὸ τῆς Ἡπείρου. Ἀκούονται κω-
δοῦναι ἀπὸ πρόβατα πρὸ βόσκουσι, φωνῆς πουλιῶν κλπ.
Παίζει ἡ ἑμὰς ὀργανοπλακτικῶν τῶν ἀδελφῶν Χαλκιῶ.

5. Χορὸς τσάρικος: α' Ο ἀετιῶς

Παίζουν οἱ ὀργανοπλακτικὸι Βασ. Σκελιώτης (κλα-
ρίνο), Ἰκκιβὸς Ἡλίας (βιολί), Ἀριστ. Μόσχος (σα-
τούρι), Σταύρος Κουκουριώτης (λαῦτο).

6. Χορὸς Καλαματικῶς

Παίζουν οἱ ἀνωτέρω.

ΠΙΝΑΞ ΟΡΓΑΝΟΒΑΙΚΤΩΝ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΜΕΤΑΧΧΟΝΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΣΕΜΑΤΩΝ

ΕΥΤΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

1. Βαλκανιὴ χοροβία Μητροπολιτικῆ καὶ Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν διε-
θυνσιν Σπυρ. Δ. Παριστέρη. (Λίσκος Α', ὄρ. Α', ὄρ. 1, 2, 4, 5).
2. Κωνσταντίνος Μουστάκης, λόγος Κρήτης, Νικόλαος Μανιαδάκης,
λαῦτο. Εἰσόγγυλος Σκαρῖνος, λαῦτο. (Λίσκος Α', ὄρ. Α', ὄρ.
2, ὄρ. Β', ὄρ. 1, 2, 3).
3. Βασίλειος Σκελιώτης, κλαρίνο. Ἀριστῆδες Μόσχος, σατούρι.
Ἰκκιβὸς Ἡλίας, βιολί. Σταύρος Κουκουριώτης, λαῦτο. (Λίσκος
Α', ὄρ. Β', ὄρ. 4, 5. Λίσκος Β', ὄρ. Α', ὄρ. 1, 2, 3, 4, 5, ὄρ.
Β', ὄρ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Λίσκος Γ', ὄρ. Α', ὄρ. 1, 2, 4,
5, 6, 7, ὄρ. Β', ὄρ. 5, 6).
4. Κυρίκος Χαλκιῶς, βιολί. Φώτιος Χαλκιῶς, λαῦτο. Ἀναστάσιος
Χαλκιῶς, κλαρίνο. Παύλῳνης Χαλκιῶσιδος, ντόφι. (Λίσκος
Γ', ὄρ. Β', ὄρ. 1, 2, 3, 4).

ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟΙ ΟΡΓΑΝΟΒΑΙΚΤΑΙ

Χρῖστος Μπαρκετάκης, λόγος Πόντου. (Λίσκος Α', ὄρ. Α', ὄρ. 1).
Ἰσάκκος Γεωλιῆς, φλογέρα. (Λίσκος Γ', ὄρ. Α', ὄρ. 3).

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑΤΑΙ

Ἐδὴν Κουταλακίδου (Λίσκος Α', ὄρ. Α', ὄρ. 1).
Κωνσταντίνος Μουστάκης (Λίσκος Α', ὄρ. Α', ὄρ. 2, ὄρ. Β',
ὄρ. 1, 3).
Χρῖστος Σαρέτης (Λίσκος Α', ὄρ. Β', ὄρ. 4. Λίσκος Β', ὄρ. Α',
ὄρ. 2. Λίσκος Γ', ὄρ. Α', ὄρ. 1, 6).
Ἀμαλία Καρῆ (Λίσκος Α', ὄρ. Β', ὄρ. 5. Λίσκος Β', ὄρ. Β',
ὄρ. 2, 7. Λίσκος Γ', ὄρ. Α', ὄρ. 2, 5).
Διονύσιος Φραγκοναστάκης (Λίσκος Β', ὄρ. Α', ὄρ. 1, ὄρ. Β',
ὄρ. 4, 5, 6).
Δημήτριος Ζάχος (Λίσκος Β', ὄρ. Α', ὄρ. 3).
Χρῖστος Παυλιώτης (Λίσκος Β', ὄρ. Α', ὄρ. 4, ὄρ. Β', ὄρ. 1.
Λίσκος Γ', ὄρ. Α', ὄρ. 4).
Γεώργιος Μετσανῆς (Λίσκος Β', ὄρ. Α', ὄρ. 5. Λίσκος Γ', ὄρ.
Α', ὄρ. 7).
Παναγιώτης Παρπῶλης (Λίσκος Β', ὄρ. Β', ὄρ. 3).
Χαράλαμπος Γεωλιῆς (Λίσκος Γ', ὄρ. Α', ὄρ. 3).
Παναγιώτης Μιλιανῆς (Λίσκος Γ', ὄρ. Α', ὄρ. 5).
Σάββας Σαῖτρας (Λίσκος Γ', ὄρ. Β', ὄρ. 1, 2).
Παναγιώτης Ἀθανασίου (Λίσκος Γ', ὄρ. Β', ὄρ. 3).

ΑΠΑΓΓΕΛΙΑΙ

Ἐρωτικὸν Σχορριωτικῆς (παρῆς) (Λίσκος Α', ὄρ. Α', ὄρ. 3).
Ἡλίας Κοττιφάνος (Λίσκος Α', ὄρ. Α', ὄρ. 5).

«ΠΑΤΡΙΣ» Α.Ε. Ίερά 666, 58 — ΑΘΗΝΑΙ
Τηλέφ. Διαβίβασις: 368-215 — Έργογραφίον: 365-541
Έπισημόσ Τυπογραφήσ: ΗΑΝ. ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟσ